

лісотехнічного інституту, в якому працював завідувачем кафедри лісової таксації та, за сумісництвом, деканом лісогосподарського факультету.

1953 р. уже відомим в країні вченого-таксатора М. В. Давидова обрали за конкурсом на посаду завідувача кафедри лісової таксації Київського лісогосподарського інституту, яку він незмінно очолював до 1969 р. Роботу на кафедрі припинив 16 червня 1977 р. у віці 75 років.

Основним напрямом наукових досліджень М. В. Давидова було вдосконалення методів обліку лісорослинних ресурсів. Для вирішення цієї проблеми було вдосконалено методи визначення поточного приросту деревостанів, динаміки таксаційних показників у зв'язку з типами росту, а опрацьовані Митрофаном Васильовичем важливі для лісової таксації теоретичні питання зробили його провідним фахівцем країни з росту, продуктивності та будови лісових насаджень.

Професор М. В. Давидов опублікував понад 100 наукових праць, серед яких монографії «Чорна вільха Європейської частини СРСР» (1960), «Нові дослідження росту культур дуба на Україні» (1972), «Ольха» (1979), розробив таблиці ходу росту повних порослевих і насінневих насаджень вільхи чорної, порослевих, насінневих, а також штучних лісостанів дуба звичайного, які і нині є основою для наукових досліджень, пов'язаних із типами росту.

Митрофан Васильович залишився у пам'яті колег та учнів як чуйна, доброзичлива людина. Він підготував 11 аспірантів, дехто з яких стали згодом викладачами лісогосподарського факультету. Одним із останніх його учнів був доцент Сергій Миколайович Кашпор.

Митрофан Васильович пішов із життя 6 січня 1989 р. Поховано його на цвинтарі с. Новосілки.

В. М. Маурер, С. М. Кашпор

**ПРОФЕСОР П. Г. КАЛЬНИЙ – ТОЙ, ХТО ЛЮБИВ ПАРОСТКИ
КЛЕНОВІ, ХТО ДІБРОВИ МОЛОДІ РОСТИВ...
(До 100-річчя з дня народження)**

Постать доктора сільськогосподарських наук, професора П. Г. Кального у всіх, кому довелось його знати, викликає високу повагу і щире вдячність, насамперед, за його людяність, фаховість, інтелігентність, ерудованість, непересічну працездатність, об'єктивність і виняткову принциповість як у простих, так і складних ситуаціях, за значний доробок у галузеву науку та особистий внесок у підготовку не однієї тисячі інженерів лісового господарства.

Народився Прокіп Григорович 19 липня 1917 р. в с. Сватове Луганської області в родині селян. Трудову діяльність розпочав дуже рано, в 15-річному віці, одразу після закінчення в

Ростові Школи морського учнівства. Спочатку працював машиністом на пароплаві, але жадоба знань перемогла, і після закінчення першої навігації моряк влаштувався слюсарем на Ростовський електроремонтний завод. Робота на суші хоч і була менш романтичною, проте давала змогу юнакові, що з дитинства прагнув до знань, працювати і водночас навчатись на вечірньому відділенні автодорожнього робітфаку.

У 1936 р. після завершення навчання на робітфаці Прокіп Григорович вступив до Новочеркаського інженерного меліоративного інституту. Упродовж студентських років було і напружене навчання, і перші результати власних наукових досліджень, і підготовка до самостійної трудової діяльності, і роздуми та мрії про майбутню професію. Та не судилося молодому фахівцеві після завершення навчання взятися до реалізації своїх честолюбних планів – на перешкоді стала Велика Вітчизняна війна.

З червня 1941 р., прямо зі студентської лави, і до 1946 р. П. Г. Кальний перебував у Червоній армії: 1941 р. – курсант Військово-інженерної академії ім. Куйбишева; 1941–1942 рр. – командир саперного взводу на Південному фронті; 1942–1944 рр. – заступник командира 6-ї гідротехнічної роти Окремої Приморської армії Північнокавказького фронту; 1944–1945 рр. – начальник штабу 400-го батальйону авіаційного обслуговування Військово-повітряних сил Міністерства оборони СРСР. Нелегкими були військові дороги Прокопа Григоровича. Але хоч би куди закидала війна молодого офіцера, він мужньо переносив воєнні лихоліття, подаючи приклад патріотизму та відданості Батьківщині.

У повоєнні роки в країні відновились масштабні роботи з лісовідновлення та лісорозведення. Особливо значними були обсяги робіт з відтворення лісових ресурсів в Україні. У ці нелегкі роки лісівники країни щорічно закладали понад 50 тис. га нових лісів. Такі масштабні обсяги з лісорозведення та лісовідновлення потребували відповідного забезпечення лісокультурних робіт високоякісним садивним матеріалом. Для організації його виробництва бракувало фахівців. Ця обставина і стала головною причиною, через яку Прокопа Григоровича у 1946 р. відізнали з лав Червоної армії, направили на роботу до м. Києва і призначили на посаду керівника міжобласного відділення Всесоюзного тресту «Агролісорозсадник». Працюючи керівником міжобласного відділення з виробництва лісового садивного матеріалу, П. Г. Кальний налагодив тісні зв'язки з галузевою наукою і, зокрема, викладачами кафедр Київського лісогосподарського інституту, який у цей час активно відбудовувався у мальовничому Голосієві. Ґрунтовні знання та фахові здобутки молодого керівника не залишилися поза увагою керівництва лісогосподарського факультету інституту. З 1949 по 1951 рр. П. Г. Кальний за сумісництвом працював асистентом кафедри лісової меліорації, а в 1951 р. завідувач кафедри лісових культур, доцент М. М. Ягніченко запросив його на постійну роботу на кафедру, на якій Прокіп Григорович працював спочатку асистентом, з 1954 р. – старшим викладачем, з 1956 р. – доцентом, а з 1974 р. – завідувачем.

До призначення на посаду завідувача Прокіп Григорович близько 20 років збирав матеріал і писав докторську дисертацію на тему «Біолого-

екологічні та агротехнічні основи вирощування лісового садивного матеріалу в розсадниках Української РСР», яку успішно захистив 16 листопада 1973 р. Він, один із перших на теренах СРСР, провів масштабні, надзвичайно трудомісткі дослідження біології мінерального живлення та росту сіянців дерев і кущів понад 20 порід у вегетаційних посудинах, якими щиро захоплювався Президент Української академії сільськогосподарських наук, академік НАН України Петро Антипович Власюк. Отримані наукові здобутки дали змогу П. Г. Кальному більш як на 35 років випередити час і передбачити появу добрив пролонгованої дії типу «Осмокотт», а комбіновану шкільку, яку він запропонував, і нині ефективно використовують у декоративних розсадниках передових країн світу.

Десятирічний термін, упродовж якого Прокіп Григорович завідував кафедрою, ознаменувався для неї значною активізацією наукових досліджень, удосконаленням форм і методів навчальної роботи, суттєвим поліпшенням матеріальної бази та широким впровадженням у навчальний процес технічних засобів навчання. За ініціативи П. Г. Кального в 1976 р. лабораторію кафедри (ауд. 127) було оснащено одним із перших в академії і на той час найкращим в аграрній освіті країни автоматизованим навчальним класом УСГА-2. Під керівництвом П. Г. Кального на кафедрі вперше для спеціальності «Лісове господарство» було розроблено навчально-методичний комплекс дисципліни «Лісові культури», впровадження якого в навчальний процес дало змогу суттєво вдосконалити підготовку лісівників на споріднених факультетах.

Унікальним було ставлення Прокопа Григоровича до викладацької діяльності, зокрема до читання лекцій. Процес підготовки до лекції та її читання, окрім постійної актуалізації змісту, передбачав дидактику, детальне щохвилинне планування, елементи акторства і, найголовніше, – ретельну післялекційну оцінку. Аналіз якості читання лекції здійснювався за реакцією аудиторії та результатами прослуховування її у запису. Для запису лекції в аудиторії спочатку використовували стаціонарний магнітофон «Дніпро», а пізніше переносний касетник «Весна». Збережені кафедрою лекції П. Г. Кального і сьогодні слугують взірцем як для маститих лекторів, так і для початківців.

У грудні 1978 р. наказом ВАК СРСР П. Г. Кального призначили головою спеціалізованої Вченої Ради Д 120.71.02 із захисту докторських дисертацій (заступником голови було призначено знаного в країні таксатора, проф. К. Є. Нікітіна). Завдяки Прокопу Григоровичу, який був гарантом панування у її діяльності атмосфери об'єктивності, принциповості і, водночас, доброзичливості, Рада стала добре відомою не тільки в Україні, а й далеко за її межами. На засіданнях ради свої дисертаційні роботи захищали лісівники з усіх куточків СРСР: Латвії, Естонії, Білорусії, середньоазіатських і закавказьких республік.

Тривалий час Прокіп Григорович очолював Проблемну наукову раду лісгосподарського факультету і Науково-технічну раду Боярської ЛДС. Цей період діяльності для лісової дослідної станції був особливо плідним на численні наукові об'єкти, створені співробітниками кафедр факультету та

науковцями станції. Окремі дослідні культури, які було закладено за проектами та безпосереднім керівництвом П. Г. Кального (еколого-географічні культури сосни звичайної, культури сосни на площах із різною підготовкою зрубів), і сьогодні активно досліджуються науковцями інституту та мають непересічне наукове значення.

Значного фахового резонансу на теренах Радянського Союзу набув ініційований і проведений Прокопом Григоровичем у 1982 р. Всесоюзний науково-практичний семінар завідувачів кафедр лісових культур, у якому взяли участь представники усіх 22 кафедр країни. На зібранні було розглянуто низку проблем щодо лісокультурної підготовки фахівців для лісової галузі та намічено стратегічні напрями їх подолання. Рішення семінару стали доленосними. Вони, значною мірою, визначили подальший розвиток лісокультурної справи.

П. Г. Кальний принципово і послідовно обстоював, на перший погляд, дивні, але правильні, як показав час, думки щодо важливості наукової підготовки керівництва і директорського корпусу лісової галузі та щорічного експедиційного стажування на виробництві викладачів кафедри. Щодо першого, то, знаючи, скільки сьогодні серед директорів держлісгоспів і керівників вищого рангу кандидатів і докторів наук, залишається тільки дивуватись пророцтву Прокопа Григоровича. Щодо стажування, то варто зазначити, що в усіх учасників науково-практичних експедицій, які організовував наш завідувач у держлісгоспи Західного і Східного Полісся, Поділля, Буковини та інших регіонів України, залишились незабутні враження від побаченого, почутого і набутого. Нам, тоді молодим викладачам, такі експедиції допомагали краще зрозуміти реалії та проблеми лісгосподарського виробництва, розширити свій фаховий кругозір, перейняти досвід і знання та риси нашого Вчителя.

За матеріалами наукових досліджень П. Г. Кальний опублікував близько 100 науково-методичних праць, у тому числі підручник і три навчальні посібники, кілька монографій, отримав патент на винахід машини для викопування дерев із грудкою землі. Його наукові праці добре відомі у Німеччині, Чехії, Словенії, Польщі та багатьох інших країнах світу.

За воєнні та трудові звитяги П. Г. Кального нагороджено орденами Червоної зірки, Великої Вітчизняної війни, Знаком пошани та багатьма медалями.

Родина П. Г. Кального проживала у затишному, вкритому лісом Голосієві. У сусідньому будинку мешкала родина відомого поета М. Т. Рильського, з яким Прокопа Григоровича зв'язувала міцна чоловіча дружба і спільна робота та відпочинок у плодовому садку. Без сумніву, рядочки вірша Максима Тадейовича «Ліс, або, як серби кажуть, шума...» написані і з його розповідей, і про таких, як він:

*Той, хто любить паростки кленові,
Хто діброви молоді ростить,
Сам достоїн людської любові,
Бо живе й працює – для століть!*

На превеликий жаль, дуже рано, в розквіті сил пішов від нас Прокіп

Григорович. До останнього подиху боротися з важкою недугою йому допомагали рідні: дружина Віра Гаврилівна, діти Тетяна, Олександр і Сергій, близькі та друзі. П. Г. Кальний пішов із життя 3 серпня 1983 р. Поховано Прокопа Григоровича на Байковому цвинтарі.

Учні професора П. Г. Кального і сьогодні працюють і прославляють свого Вчителя у багатьох підприємствах лісової галузі, науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах України та за її межами. Бо всі, хто на собі відчули інтелігентність, ерудованість та душевну енергетику Прокопа Григоровича Кального, завжди пам'ятатимуть цю прекрасну і величну Людину – Ветерана війни, Патріота українського Лісу, талановитого Педагога, відомого Науковця і далекоглядного Керівника.

В. М. Маурер

ПРОФЕСОР А. І. КОТОВ – БІБЛІОФІЛ, ЯКИЙ ЖИВ І ТВОРИВ У КВАРТИРІ-БІБЛІОТЕЦІ

(До 110-річчя з дня народження)

Однією з головних рис Анатолія Івановича була непересічна любов до фахових видань. Щоправда, не менше він любив та знав і українську, російську та зарубіжну класику. Жодне нове фахове видання не проходило повз його увагу. Не дивно, що список використаних літературних джерел рукопису його докторської дисертації містив понад дві тисячі найменувань, а квартиру, в якій проживала родина Котових, сміливо можна було назвати фаховою бібліотекою.

Анатолій Іванович Котов народився 14 грудня 1907 р. в селі Шабликіно, райцентрі Орловської області, в родині вчителя початкової школи з більш як 40-літнім стажем. Батько, як писав Анатолій Іванович у автобіографії, походив із селян-середняків.

Мати померла у 1908 р.

З 1915 до 1922 р. А. І. Котов навчався у сільській початковій школі, після 7-го класу якої вступив до Карачевського педагогічного технікуму Орловської області, який закінчив у 1925 р.

У вересні 1925 р. Анатолій Іванович після успішного складання вступних іспитів став студентом лісового факультету Воронежського сільськогосподарського інституту, який закінчив із відзнакою у травні 1930 р.

З червня 1930 р. до липня 1932 р. дипломований інженер лісового господарства А. І. Котов працював за державним направленням спеціалістом лісового господарства Іманського ліспромгоспу Хабаровського краю.

У серпні 1932 р. повернувся на європейську частину СРСР і упродовж 6 місяців працював науковим співробітником Шиповського досвідного лісгоспу.